

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΘ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΙΑΤΡΟΣ – ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΗΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΗΣΣΑΡΙΩΝΟΣ

Ἡ ἐπισκοπικὴ ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λαρίσης, μέσα σέ μιὰ διαδρομὴ 17 περίπου αἰώνων βίου της, ἔχει καταγράψει σπουδαῖες ἐκκλησιαστικὲς μορφές, οἱ ὁποῖες λάμπρυναν τὸν ἀρχιερατικὸ θρόνο τῆς θεσσαλικῆς πρωτεύουσας. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τὸν ἐνάρετο βίο τους ἀγιοποιήθηκαν, ἀρκετοὶ μὲ τίς ἰκανότητές τους ἀναρχιγήθηκαν στὸν μέγα οἰκουμενικὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἄλλοι γιὰ τὴν ἐθνικὴ τους δράση μαρτύρησαν ἐνδοξα, ὀρισμένοι ἀναδείχθηκαν ἐνθερμοὶ προστάτες τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας καὶ κάποιοι ποίμαναν μὲ ζῆλο καὶ αὐταπάρηση καὶ εὐεργέτησαν τὸ ποίμνιό τους μὲ σημαντικὰ ἔργα. Ἀπὸ τοὺς ἀγιοποιηθέντες ἐπισκόπους οἱ ἅγιοι Ἀχιλλῖος καὶ Βησσαρίων εἶναι οἱ πῶς εὐρέως γνωστοὶ ἀπὸ μιὰ ομάδα ἁγίων ἐπισκόπων τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης. Ἐξάλλου εἶναι καὶ οἱ μόνοι στοὺς ὁποίους ἡ πόλη ἀνήγειρε εὐκτήριους οἴκους γιὰ νὰ τοὺς λατρεύει, νὰ τοὺς δοξάζει καὶ νὰ τοὺς προσκυνᾷ. Καὶ ἐνῶ γιὰ τὸν ἅγιο Ἀχιλλῖο ἡ ἱστορία ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ ἀκόμη χρόνια ὁ ναὸς τοῦ ἦταν ἡ καθέδρα τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης, κτισμένος στὸ κεντρικότερο σημεῖο τῆς πόλεως, στὸν λόφο τῆς ἀρχαίας Ἀκροπόλεως, γιὰ τὸν ἅγιο Βησσαρίωνα μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ παρουσία ναοῦ τοῦ μόλις ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα, στὴν ἀρχὴ ὡς παρεκκλήσιο στὸν χώρο τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀχιλλῖου, τῆς γνωστῆς ἱστορικῆς ὡς Βασιλικῆς τοῦ Καλλιάρχη, καὶ ἀργότερα ὡς μικρὸς ναῖσκος στὴν περιοχὴ τῶν Παλαιῶν Ἀνακτόρων, στὸν χώρο ὅπου σήμερα στεγάζεται τὸ Δημοτικὸ Ὡδεῖο. Πρὸθεςί μας εἶναι μὲ τὸ κείμενο αὐτὸ νὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ διακοσίων καὶ πλέον χρόνων τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος στὴ Λάρισα καὶ νὰ παρουσιάσουμε σπάνιες ἀπεικονίσεις του, οἱ ὁποῖες παριστάνουν ποιά ἦταν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ του καὶ πῶς ἦταν διαμορφωμένος ὁ περιβάλλον χώρος, μέχρις ὅτου φθάσει στὴ σημερινὴ γνωστὴ μορφή του.

Ὁ ἅγιος Βησσαρίων

Θά ἀναφέρουμε ὀρισμένα μόνον ἱστορικά στοιχεῖα τοῦ ἁγίου, ὅσα χρειάζονται γιὰ τὴν πληρέστερη κατανόηση τοῦ ναοῦ, ἀφοῦ πληρέστερη βιογραφία του θά βρεῖτε σέ ἄλλες σελίδες τοῦ περιοδικοῦ. Γεννίηθηκε γύρω στὰ 1490 στὴν Πόρτα Παναγιά, στὸν σημερινὸ μικρὸ οἰκισμὸ ὁ ὁποῖος βρίσκεται δίπλα στὴν ὁμώνυμη βυζαντινὴ ἐκκλησία, πολὺ κοντὰ στὴν Πύλη Τρικάλων¹. Στὴν τρυφερή ἡλικία τῶν 10 ἐτῶν προσήλθε ὡς ὑποτακτικὸς στὸν μητροπολίτη Λαρίσης Μάρκο (1499-1527) στὰ Τρίκαλα. Ἐς σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι ἀπὸ τὰ μέσα του 14ου αἰῶνα, ἐπὶ μητροπολίτου Λαρίσης Κυπριανοῦ, ἡ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης εἶχε μεταφερθεῖ προσωρινὰ στὴν πόλη τῶν Τρικάλων λόγω κυρίως τῆς ἔντονης καὶ ἐνοχλητικῆς παρουσίας τῶν Ὀθωμανῶν τῆς πόλεως μας². Τελικὰ ἡ μεταφορὰ αὐτὴ τῆς ἔδρας διήρκησε μέχρι τὸ 1739. Διπλαδὶ γιὰ περίπου 400 χρόνια, ἡ Λάρισα μόνον εὐκαιριακὰ ἀντίκριζε τὸν ποιμένα της, ὁ ὁποῖος κατοικοῦσε ἄλλοτε στὰ Τρίκαλα καὶ ἄλλοτε στὸν Τύρναβο. Κοντὰ στὸν μητροπολίτη Μάρκο ὁ Βησσαρίων μαθήτευσε μὲ ἐπιμέλεια καὶ ὑπακοή, καὶ ὅταν τὸ 1516 ὁ θρόνος τῆς ἐπισκοπῆς Ἐλασσόνος καὶ Δομενίου χήρευσε, χειροτονήθηκε ἀπὸ τὸν πνευματικὸ του πατέρα Μάρκο ἐπίσκοπος τῆς περιοχῆς Ἐλασσόνος. Ὅμως δὲν κατόρθωσε ποτέ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν Ἐλασσόνα καὶ δὲν ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸ ποίμνιο ἐπειδὴ «ἡ πόλις αὕτη ἐτετίμμο ἀρχιεπισκοπῆς», δηλαδὴ οἱ κάτοικοι της δὲν δέχονταν νὰ ἀναγνωρίσουν δικαιώματα τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης στὴν περιφέρειά τους³, ἐπειδὴ πίστευαν ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ τὸς εἶχε ἀνακηρυχθεῖ ἀρχιεπισκοπὴ. Ὡς γνωστὸν, τὴν περίοδο ἐκείνη ἡ Μητρόπολη Λαρίσης εἶχε ὑπὸ τὴν ἐποπτεία της περιῆτο

¹ Σοφινὸς Δημ. Ἀνέκδοτα ὑμνογραφικὰ κείμενα ἀναφερόμενα στὸν μητροπολίτη Λαρίσης καὶ κτίτορα τῆς Μονῆς Δουσίου Ἅγιο Βησσαρίωνα (†1540), περ. *Τρικαλινά*, τ. 14, Τρίκαλα (1994) σελ. 40.

² Οἱ Δημητρίεις (οἱ Μπλιώτες λόγιοι καὶ ἱερωμένοι Γρηγόριος Κωνσταντῆς καὶ Δανιὴλ Φιλιππίδης) ἀναφέρουν στὸ βιβλίό τους «Νεωτερικὴ Γεωγραφία», ἔκδοσι τοῦ 1791 στί Βιέννη ὅτι «... οἱ Λαρισαῖοι Τοῦρκοι εἶναι μισόχριστοι εἰς ἄκρα καὶ θηριώδεις: δὲν ὑποφέρουν νὰ ἰδοῦν ἄλλη θρησκεία καὶ μάλιστα τὴ δική μας: ἀνυπόφορο τὸ εἶναι νὰ ἰδοῦν μπροστὰ τους ἱερέα ἢ καλόγερο μὲ τὸ σχῆμα τοῦ ἐπαγγέλματός του: ὁ ἴδιος ὁ μητροπολίτης, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν ὑστερινὸ πόλεμο [Οἱ Δημητρίεις ἐννοοῦν ἐδῶ τὰ γνωστὰ Ὀρλωφικά τοῦ 1769] κάθεται ὅλο εἰς τὸν Τύρναβο μὲ ὅλα του τὰ φερμάνια, μὲ συστολί καὶ ἀγνώριστος ἐμβαίνει. [...] Εἰς τὸν Τύρναβο οἱ ἐγκάτοικοι Τοῦρκοι εἶναι πολλὰ ὀλίγοι, ὅλοι σχεδὸν εἶναι Ρωμαῖοι».

³ Μακρῆς Θρασύβουλος. «Ὁ Ἅγιος Βησσαρίων», ἐφ. *Λαρισαϊκὸς Τύπος*, Λάρισα, 15 Σεπτεμβρίου 1943. Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ ἦταν ἀπὸ κοινοῦ ἔκδοσι τῶν ἐφημερίδων «Ἐλευθερία» καὶ «Κῆρυξ» Λαρίσης κατὰ τὴ διάρκειά της κατοχικῆς περιόδου, ὑποκείμενη σὲ αὐστηρὴ λογοκρισία.

δώδεκα επισκοπές στην περιοχή της Θεσσαλίας και της Φθιώτιδος, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦταν καί τῆς Ἐλασσόνας. Στὴν οὐσία ὅμως ὁ Βησσαρίων δέν ἦταν ἐπιθυμητός στὴν περιοχή καί γιὰ τὸ νεαρόν της ἡλικίας του. Ἦταν μόλις 26 ἐτῶν ὅταν χειροτονήθηκε ἀρχιερέας. Ἀφοῦ ἀπέτυχε ἡ ἐνθρόνισή του στὴν Ἐλασσόνα (Δομένικο), παρέμεινε κοντὰ στὸν μητροπολίτη Μάρκο μέχρι τὸ 1521, χρονολογία κατὰ τὴν ὁποία τοποθετήθηκε ἑξαρχος τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν (Καλαμπάκας). Τὸν Μάρτιο τοῦ 1527, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μάρκου, τὸν διαδέχθηκε στὸν θρόνο τῆς Λαρίσης. Ἦταν πολὺ ἀγαπητός στὸ ποίμνιό του, ἔκανε πολλὰ θεάρεστα ἔργα στὴν περιοχή τῆς δικαιοδοσίας του καί ἀπεβίωσε σχετικὰ νέος, σὲ ἡλικία 50 ἐτῶν, τὴν Δευτέρα 13 Σεπτεμβρίου 1540 ἢ σύμφωνα μὲ ἐνθύμηση κάποιου λειτουργικοῦ βιβλίου στίς 15 Σεπτεμβρίου τοῦ 1541. Ἡ μνήμη του τιμᾶται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μᾶς κάθε χρόνο στίς 15 Σεπτεμβρίου.

Ὁ ἅγιος Βησσαρίων στοὺς ἐπισκοπικούς καταλόγους ἀναφέρεται ὡς Β΄ ἢ τοῦ Σωτῆρος τῶν Μεγάλων Πυλῶν ἢ ὁ Νέος, γιὰ νὰ διαχωρίζεται ἀπὸ τὸν Βησσαρίωνα Α΄ τὸν ἐπιλεγόμενο πρῶν, ὁ ὁποῖος ἐγινε μητροπολίτης Λαρίσης τὸ ἔτος 1489/1490, ἔπειτα ἀπὸ προαγωγή καί μετάθεσή του ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴ Δημητριάδος⁴. Στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ὁ ἅγιος ἀποκαλεῖται καί «Βησσάριος» ἢ «Αἰ-Βησσάριος» ἢ καί, ἐσφαλμένα βεβαίως, «ἅγιος Βελισσάριος».

Στὸν ἅγιο Βησσαρίωνα ἀποδίδονται σὲ ὁλόκληρη τὴ Θεσσαλία καί ἰδιαιτέρως στὴ Λάρισα, θαυματουργικά χαρίσματα. Σύμφωνα μὲ τὸ συναξάρι του, ἀρκετές εἶναι οἱ περιπτώσεις πού καταδίωξε θαυματουργικά τὴν φοβερὴ λοιμικὴ νόσο πανούκλα (πανώλη), ἡ ὁποία ἐμφανίζοταν τακτικά στὴ Θεσσαλία, μὲ παράξενες ἐπιδημικὲς μορφές. Γιὰ τοῦτο καί σὲ ὀρισμένες ἀπεικονίσεις παριστάνεται φορῶντας τὴν ἀρχιερατικὴ του στολή νὰ δαμάζει, καταπατώντας μὲ τὰ πόδια του, τὴ συμβολικὰ διαβολικὴ μορφή τῆς ἀσθένειας.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων, στὴ συνείδηση τῶν κατοίκων τῆς Β.Δ. Θεσσαλίας, ἔμεινε σεβαστὴ ἡ ἀνάμνησή του καί γιὰ τὰ ἔργα εὐποιΐας πού κατασκεύασε. Γιὰ παράδειγμα, μέχρι καί σήμερα, σχεδόν πεντακόσια χρόνια, παραμένει σὲ λειτουργία ἡ μεγάλη μονότοξη γέφυρα κοντὰ στὴ Πόρτα Παναγιά, στὴν Πύλη Τρικάλων, ἡ ὁποία κτίσθηκε μὲ δαπάνες του. Ἐπίσης συνέβαλε ἀποφασιστικά ὡς κτίτορας καί εὐεργέτης, στὴν ἀνέγερση καί ἐπιβίωση τῆς μονῆς τῶν Μεγάλων Πυλῶν, τὴ γνωστὴ Ἱερά Μονὴ Δουσίκου, κοντὰ στὴν Πύλη, μία ἀπὸ τίς σπουδαιότερες καί ἱστορικότερες μονές τῆς Θεσσαλίας.

⁴ Φαρμακίδης Ἐπαμεινώνδας, *Ἡ Λάρισα. Τοπογραφικὴ καί ἱστορικὴ μελέτη*, Εἰσαγωγή-Σχόλια-Ἐπιμέλεια, Κώστας Σπανός, Λάρισα (2001), σσ. 87-92.

Ὁ ναός τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος στή Λάρισα

Ὁ ἅγιος Βησσαρίων λατρεύεται ἀπό τοὺς πιστοὺς σέ ὁλόκληρη τή Θεσσαλία καί τιμᾶται μέ εὐλάβεια. Γι' αὐτό ἀπό καιρό πολλοὶ ναοὶ ἔχουν ἀνεγερθεῖ στή μνήμη του. Στή Λάρισα ἡ πρώτη ἱστορικά τεκμηριωμένη παρουσία ναοῦ τοῦ ἁγίου ἐντοπίζεται στά 1794, ὅταν ὁ μητροπολίτης Λαρίσης Διονύσιος ὁ Καλλιάρης⁵ ἀνήγειρε τόν πυρποληθέντα τό 1769 ἀπό τόν μουσουλμανικό ὄγλο μητροπολιτικό ναό τοῦ ἁγίου Ἀχιλλίου, μέ ἄδεια πού κατόρθωσε νά ἀποσπάσει ἀπό τήν Ὑψηλή Πύλη, ἔπειτα ἀπό μεγάλες προσπάθειες. Στή νοτιοανατολική πλευρά τῆς βασιλικῆς ἐνσωματώθηκε κατὰ τήν ἀνέγερσή της μικρὸ παρεκκλήσιο πρὸς τιμὴν ἑνὸς ἄλλου ἁγίου ἱεράρχη τῆς μητροπόλεως Λαρίσης, τοῦ Βησσαρίωνος τοῦ Β'⁶. Τό ἐσωτερικό τοῦ παρεκκλησίου ἦταν στολισμένο μέ ὠραίες εἰκόνες, καί μάλιστα, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης Οἰκονόμος-Λογιώτατος, ἕνας τοῖχος του ἦταν διακοσμημένος μέ τετράστιχο ἐπιγράμμα τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν Παΐσιου (1784-1808), ἀφιερωμένο στόν κτίτορα τοῦ ναοῦ μητροπολίτη Διονύσιο Καλλιάρη⁷. Τό παρεκκλήσιο αὐτό κατεδαφίσθηκε στά τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα μαζί μέ τήν ὑπόλοιπη βασιλική τοῦ ἁγίου Ἀχιλλίου καί στή θέση τοῦ ὑψώθηκε νέος μεγαλοπρεπῆς μητροπολιτικός ναός, σέ ἀρχιτεκτονικό ρυθμὸ σταυροειδοῦς βασιλικῆς μέ τροῦλο, μέσα στόν ὁποῖο συμπεριλήφθηκε καί ὁ χῶρος πού κατεῖχε πρὶν τό παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Βησσαρίωνος⁸. Ἔτσι ὁ μικρὸς αὐτὸς ναός δίπλα στή Βασιλική του Καλλιάρη εἶχε ζωή

⁵ Ὁ μητροπολίτης Λαρίσης Διονύσιος ὁ Καλλιάρης (1791-1806) διαδέχθηκε στή Λάρισα τόν παραιτηθέντα τοῦ θρόνου Μελέτιο Γ' Καλλιάρη, ὁ ὁποῖος ἦταν κατὰ σάρκα θεῖος του. Ἦταν γόνος ἐπιφανοῦς οἰκογένειας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί ἀρκετὰ μορφωμένος. Ἐκτός της ποιμαντικῆς του δραστηριότητος καί τῆς μεγάλης συμβολῆς στήν ἀπόκτηση τῆς ἀπαραίτητης ἀδειας ἀπὸ τοὺς κατακτητὲς Ὀθωμανοὺς γιὰ τήν ἀνέγερση τοῦ νέου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλίου, βοήθησε σημαντικά καί στήν ἐκπαίδευση τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς μητροπολιτικῆς του περιφέρειας. Τό 1806 μετατέθηκε στή μητρόπολη Ἐφέσου καί τό 1821 ἀπαγονήστηκε στήν Κωνσταντινούπολη μαζί μέ ἄλλους δύο ἱεράρχες, ἀκριβῶς τήν ἡμέρα ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε'.

⁶ «...καί ὡς ἐνθυμῶνται τοῦτον οἱ γεροντότεροι Λαρισαῖοι, τρισυπόστατος [...] καί μετὰ παρακειμένου παρεκκλησίου εἰς μνήμην τοῦ Ἁγίου Βησσαρίωνος, Μητροπολίτου καί τούτου Λαρίσης». Βλέπε: Φαρμακίδης Ἐπαμεινώνδας, ὁ.π., σ. 190.

⁷ Τό ἐπιγράμμα ἔχει ὡς ἐξῆς: "Δι' οὗ τέτυκτο Διονυσίου πόνοις, / Βυζαντίου τε καί Λαρίσης ποιμένος, / ὁ ναός οὗτος Ἁγίου Ἀχιλλίου. / Ὅν Χριστέ Σῶτερ στερέωσον ἐς τέλος". Βλέπε: Ἰωάννης Οἰκονόμος-Λογιώτατος, *Ἱστορικὴ Τοπογραφία τῆς τωρινῆς Θετταλίας (1817)*, Εἰσαγωγή-Σχόλια-Ἐπιμέλεια, Κώστας Σπανός. Λάρισα (2005) σ. 91.

⁸ Παπαθεοδώρου Νίκ. Οἱ Νεοκλασικὲς ἐπεμβάσεις στό ναό τοῦ ἁγίου Ἀχιλλίου Λαρίσης στό

έκατό περίπου χρόνων και κατόπιν εξαφανίσθηκε.

Όμως σέ κάποιον άλλο σημείο της πόλεως, είχε αρχίσει από τά τελευταία ακόμα χρόνια της Τουρκοκρατίας (πρίν από τό 1870), νά λατρεύεται και έδω ό άγιος Βησσαρίων. Σύμφωνα μέ προφορική παράδοση, τίν όποία καταγράφει τό 1943 ό δημοσιογράφος και έκδότης παλαιότερα της έφημερίδας «Η Μικρά» Θρασύβουλος Μακρής⁹, στόν χώρο του σημερινού Δημοτικού Ώδειου και του ναού του Αγίου Βησσαρίωνος, υπήρχε πολύ πρίν από τίν άπελευθέρωση της πόλεως από τους Τούρκους (1881) μεγάλη οικία, άληθινό ανάκτορο, του όποιου οικοδέσποινα ήταν ή Νουριέ χανούμ, στενή συγγενής του Άλιπ πασά και κρυπτοχριστιανή. Έπέτρεψε λοιπόν στό ύπηρετικό προσωπικό του άρχοντικού, τό όποιο προερχόταν από τί χριστιανική κοινότητα της πόλεως, νά χρησιμοποιήσουν ένα από τά δωμάτια όπου στεγάζονταν τά «ότζάκια», δηλαδή οί βοηθητικοί χώροι του σπιτιού (μαγειρεία, πλυσταριά, άποθήκες, καταλύματα του προσωπικού κ.λπ.) και νά τό μετατρέψουν σέ πρόχειρη έκκλησία. Ήταν ή περίοδος κατά τίν όποία είχε επικρατήσει κάποια σχετική άνεκτικότητα των Τούρκων σέ ό,τι άφορούσε τί θρησκευτική λατρεία του χριστιανικού πληθυσμού και οί λατρευτικές συνάξεις συνήθως δέν έμποδίζονταν. Στό μέσον του δωματίου είχαν τοποθετήσει κάποια παλιά εικόνα του αγίου Βησσαρίωνος, μπροστά από τίν όποία έκαιγε μέρα-νύχτα κανδήλα. Οί χριστιανοί του άρχοντικού και άρκετοί γείτονες προσέρχονταν τίς Κυριακές και τίς μεγάλες έορτές γιά νά ανάψουν μιά λαμπάδα και νά προσκυνήσουν τίν εικόνα του αγίου. Κάποια νύχτα όμως του Νοεμβρίου του 1872 μιά πυρκαγιά άποτέφρωσε όλους τους βοηθητικούς χώρους του άρχοντικού. Η οικοδέσποινα άπέδωσε τό καταστρεπτικό γεγονός σέ όλιγωρία του ύπηρετικού προσωπικού. Έκείνο τό βράδυ είχαν ξεχάσει νά ανάψουν τίν κανδήλα και, σύμφωνα μέ τίν παράδοση, ό άγιος Βησσαρίων θέλησε νά τους τό υπενθυμίσει μ' αυτόν τόν τραγικό τρόπο. Όμως έπειτα από μικρό χρονικό διάστημα οί ζημιές άποκαταστάθηκαν και ή λειτουργία του ύποτυπώδους παρεκκλησίου συνεχίσθηκε.

Μετά τόν θάνατο της Νουριέ χανούμ τό μεγάλο αυτό άρχοντικό (κονάκι) περιήλθε στήν κατοχή του άνεπισού της, Χουσνί μπέη. Ό Θρασύβουλος Μακρής αναφέρει ότι μέχρι τό 1878, όταν κηρύχθηκε ή Θεσσαλική Έπανάσταση, σέ ένα από τά δωμάτιά του σωζόταν ή χρυσοποίκιλτη σπάθη του κατα-

τέλος του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα. Πρακτικά του συνεδρίου *Ό Νεοκλασικισμός στή Θεσσαλία. Μέσα 19ου αι.-1920*, Λάρισα (2005), σελ. 166-179.

⁹ Μακρής Θρασύβουλος, *ό.π.*

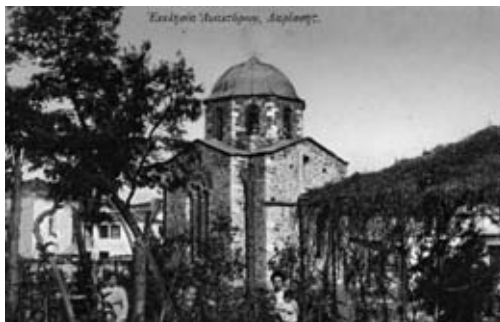
κτητή της Θεσσαλίας Τουρχάν μπέη. Η σπάθη αυτή θεωρείτο θαυματουργική, «τοποθετημένη δέ επί της κοιλίας των επιτόκων επέφερε ταχύν και αίσιον τόν τοκετόν αὐτῶν». Ἀπό τή χρονολογία αὐτή ὅμως ἡ σπάθη χάθηκε καί πιστεύεται ὅτι τήν πῆρε μαζί του σπὴν Κωνσταντινούπολι ὁ Χουσνὴ μπέης, ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειπε τὴ Λάρισα πολὺ πρὶν τὴν ἐνσωμάτωση τῆς Θεσσαλίας. Ὅταν στὶς ἀρχές Ὀκτωβρίου τοῦ 1881, ἓνα μῆνα περίπου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Λάρισας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὁ βασιλιάς Γεώργιος Α΄ ἐπισκέφθηκε γιὰ πρώτη φορά τὴν πόλη μας, ὁ Χαϊρὴ μπέης, ἀδελφός του Χουσνὴ μπέη, εὐγενικά προσέφερε τὸ ἀρχοντικό του ἀδελφοῦ του γιὰ νὰ καταλύσει ὁ βασιλιάς μὲ τὴν ἀκολουθία του. Ἰκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἄνεση, τὴν εὐρυχωρία, τὶς διευκολύνσεις τοῦ κτηρίου καί τὴν ἀπέραντη ἀλλή του, ὁ Γεώργιος τὸ ἀγόρασε ἀπὸ τὸν μουσουλμάνο ἰδιοκτήτη του στὶς 11 Ὀκτωβρίου 1881 μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸ 4 συμβολαιογραφικὴ πράξη τοῦ «συμβολαιογραφοῦντος εἰρηνοδίκου Λαρίσσης Ἀποστόλου Γεωργίου Μαλαχατοπούλου... ἀντὶ τοῦ μεταξύ των συμφωνηθέντος τιμήματος ἑξῶν ὀθωμανικῶν χιλίων ἑκατόν (1100), ἥτοι δραχμῶν ἑκοσι ἑπτὰ χιλιάδων ἑπτακοσίων πεντήκοντα δύο (27.752)¹⁰». Μετὰ τὴν ἀγορά του ὁ Γεώργιος Α΄ τὸ διαμόρφωσε σὲ ἀνάκτορο καί διέμενε σ' αὐτὸ γιὰ ἀρκετὲς ἡμέρες κάθε φθινόπωρο, ὅταν ἐπισκεπτόταν τὴ Λάρισα γιὰ νὰ παρακολουθεῖ τὰ ἐτήσια γυμνάσια τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Μὲ τὴν προτροπή τοῦ Γεωργίου Α΄, ἡ σύζυγός του βασίλισσα Ὑόλα, Ρωσίδα τὴν καταγωγή καί ἔντονα θρησκευόμενη προσωπικότητα, γοητευμένη ἀπὸ τὴν παράδοση τοῦ ὑποτυπώδους ναῖσκου τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος σὲ ἓνα ἀπόμειρο μέρος τοῦ χώρου τῶν ἀνακτόρων, ἀποφάσισε τὸ 1898 νὰ ἀνεγείρει στὸν ἄντρο ὅπου ὑπῆρχαν τὰ δωμάτια τοῦ προσωπικοῦ, ναὸ μικρῶν διαστάσεων ὡς ἀνακτορικό παρεκκλήσιο (Εἰκ. 1). Γράφει σχετικὰ ἡ ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Ἑλλάς» σὲ ἀνταπόκρισὴ τῆς ἀπὸ τὴν πόλη μας: «Ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν ἤρχισεν ἡ ἀνεγερσις τοῦ μικροῦ ναῖσκου εἰς τὸν περίβολον τῶν ἐνταῦθα ἀνακτόρων. Εἰς τὸν ναόν τοῦτον θὰ ἐκκλησιάζονται τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ὡσάκις μᾶς ἐπισκέπτονται»¹¹. Ὁ δημοσιογράφος Κώστας Περαϊβός ἀναφέρει σὲ κάποιον σημείωμά του σπὴν ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα «Λάρισα» ὅτι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσίν του, ὁ ναός αὐτός διακοσμήθηκε μὲ ἀγιογραφίαις Ρώσων ζωγράφων πού φρόντισε νὰ καλέσει ἡ βασίλισσα Ὑόλα. Ἐπίσης ἐμπλουτίσθηκε μὲ ἀφιερῶματα

¹⁰ Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ αὐθεντικό συμβόλαιο, τὸ ὁποῖο βρίσκεται στὸ ἀρχεῖο τῆς Φωτοθήκης Λάρισας.

¹¹ Ἐφ. Ἑλλάς, Ἀθῆναι, φ. τῆς 29 Ἰουνίου 1898.

φιλοθρήσκων Λαρισαίων και φιλοξένησε τις εικόνες, τα ιερά σκεύη και τα άλλα ιερά κειμήλια του προσφάτως κατεδαφισθέντος παρεκκλησίου του Αγίου Βησσαρίωνος στη βασιλική του Αγίου Αχιλλίου. Λόγω της παρουσίας του μέσα στον αυλίο χώρο της βασιλικής κατοικίας, ο ναός αυτός για όσο διάστημα ή βασιλική οικογένεια διέμενε στη Λάρισα, αποτελούσε τό παρεκκλήσιο των ανακτόρων¹². Αρχιτεκτονικά ήταν μονόχωρη σταυρο-

Εικ. 1. Εκκλησία Ανακτόρων Λαρίσης. Έπιστολικό δελτάριο του Γεωργίου Βελώνη, στο οποίο απεικονίζεται ο ναός του Αγ. Βησσαρίωνος στην άρχαία του μορφή. Φωτογραφία άρχών του 20ού αιώνα.

ειδής κατασκευή με τρούλο, αρκετά ψηλή γιά τις διαστάσεις της. Ο τρούλος έδραζόταν πάνω σε τετράγωνη βάση, ή όποία κάλυπτε τό μεγαλύτερο τμήμα της στέγης και είχε στην περιφέρειά του όκτώ πλευρές, κάθε μία από τις όποιες έφερε από ένα παράθυρο. Ολόκληρος ό τρούλος καλυπτόταν από παχιά φύλλα μολύβδου (μολυβδοσκεπάστη). Οί κεραίες του σταυρού της όροφής είχαν διαμορφωμένες δίροχτες στέγες¹³. Η τοιχοποιία του ήταν από πελεκημένη πέτρα και γύρω από τά τρίλοβα παράθυρα των πλάγιων έξωτερικών τοίχων υπήρχαν κεραμοπλαστικές διακοσμήσεις.

Τό 1913 ό βασιλέας Γεώργιος, ως γνωστόν, δολοφονήθηκε στη Θεσσαλονίκη και όλόκληρος ό χώρος των παλαιών ανακτόρων περιήλθε στην κατοχή του δευτερότοκου γιού του, πρίγκιπα Νικολάου, ό όποιος άποφάσισε νά πουλήσει τί νέα ιδιοκτησία του άμεσα. Έπειτα από διαβουλεύσεις πού άρχισαν τίν άνοιξη του 1914, άγοράσθηκε τελικά όλόκληρος ό χώρος από τόν Δήμο τό 1916, επί δημαρχίας Μιχαήλ Σάπκα. Στη συνέχεια έκχωρήθηκε στον έπιχειρηματία Χαλίμαγα για νά δημιουργήσει χώρους άναψυχής. Αυτός κατεδάφισε τό 1918 τό άνάκτορο, διαμόρφωσε τί μεγάλη αυλή με κήπους και διατήρησε τόν ναό του άγίου Βησσαρίωνος, εύπρεπίζοντας τόν περιβάλλοντα χώρο.

¹² Καλογιάννης Βάσος, *Η χρυσή βίβλος του Δήμου Λαρίσης. Από τί μακραίωνη ιστορία της Θεσσαλικής πρωτεύουσής, Λάρισα* (1963) σελ. 198.

¹³ Παλιούγκας Θεόδ. *Η Λάρισα κατά τίν Τουρκοκρατία (1423-1881)*, τ. Α', Λάρισα (1896), σελ. 228.

Εικ. 2. Ο ναός του Άγ. Βησσαρίωνος σε μεταγενέστερη μορφή, από επιστολικό δελτάριο του 1930 περίπου. Ο περιβάλλων χώρος έχει διαμορφωθεί σε πλούσια επιμελημένο πάρκο.

Εικ. 3. Η πρόχειρη παράγκα ή όποια αντικατέστησε προσωρινά τον κατεστραμμένο από τον σεισμό μικρό ναό του Άγ. Βησσαρίωνος. Φωτογραφία του Τάκη Γλούπα του 1950 από το ύψος του γειτονικού μναρέ του Γενί τζαμιού.

Τήν ἴδια χρονιά ὁ ἐστιάτορας Κωνσταντῖνος Γεωργ. Νατάκιας¹⁴, πού ἦταν συμπολίτης φιλόθρησκος καί φιλεύσπλαχνος, μέ δαπάνες του ἀνακαίνισε τό ἐκκλησάκι, κάλυψε μέ ἐπίχρισμα τούς ἐξωτερικούς τοίχους καί τήν κεραμοπλαστική διακόσμηση (Εἰκ. 2), ὀλοκλήρωσε τήν ἀγιογράφησή του καί ἐμπλούτισε τό ἐσωτερικό του μέ ἱερά σκεύη καί ἔπιπλα. Ἐτσι ὁ μικρός ναός τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος περιῆλθε στήν κατοχή τῶν Λαρισαίων καί ἀποδόθηκε στήν κοινή λατρεία τῶν πιστῶν τῆς περιοχῆς.

Δυστυχῶς ὁμως ὁ καταστρεπτικός γιά τήν πόλη μας σεισμός τῆς 1ης Μαρτίου τοῦ 1941 μεταξύ τῶν ἄλλων ἰσοπέδωσε σχεδόν ὀλοκληρωτικά καί τό ἐκκλησάκι τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος. Τά χρόνια τῆς Κατοχῆς κατεδαφίσθηκε καί στή θέση του στήθηκε προσωρινά ξύλινο παράπηγμα¹⁵, γιά νά ἐξυπηρετήσει τίς θρησκευτικές ἀνάγκες τῶν περιοίκων (Εἰκ. 3). Ὁ πρόχειρος αὐτός ναός ἦταν μονόχωρος, οἱ τοῖχοι ξύλινοι καί ἡ στέγη χαμηλή καί δίροιστη, καλυμμένη μέ κεραμίδια. Δυτικά ὑπῆρχε ὑποτυπώδης ὑπαίθριος νάρθηκας καί γενικά ὅλη ἡ κατασκευή ἦταν πρόχειρη. Ὁ χώρος τῆς πλατείας μπροστά εἶχε

¹⁴ Βλέπε: Παπαθεοδώρου Νικόλαος, «Ξενοδοχείον φαγητοῦ "Ἡ Ἀφθονία" τοῦ Γεωργίου Νατάκια», ἐφ. *Ἐλευθερία*, φύλλο τῆς 21ης Φεβρουαρίου 2018.

¹⁵ Παρόμοια πορεία εἶχε καί ὁ μιτροπολιτικός ναός τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλίου, βαριά λαβωμένου ἀπό τόν ἰσχυρό σεισμό τῆς 1ης Μαρτίου 1941. Ἀρχικά κτίσθηκε σέ ἄλλο σημείο τοῦ Λόφου πρόχειρο ξύλινο παράπηγμα (παράγκα), γιά νά ἐξυπηρετήσει τίς λατρευτικές ἀνάγκες τῶν πιστῶν τῆς ἐνορίας. Βλέπε: Παπαθεοδώρου Νικόλαος, *Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἀχιλλίου Λαρίσης. Ἱστορική διαδρομή 15 αἰῶνων, περιοδική ἐκδόση "Ἀχιλλίου Πόλις", Λάρισα, τεύχ. 1 (Μάιος 2019) σελ. 139-141.*

Εικ. 4. Ο σημερινός ναός του Ἁγ. Βησσαρίωνος στὴν ὁμώνυμη πλατεία, δίπλα ἀπὸ τὸ κτίριο τοῦ Δημοτικοῦ Ὡδείου, ὅπως τὸν ἐκτίσε ἡ εὐλάβεια τῶν διοικούντων τὸν ΟΥΗΛ. 1975 περίπτου.

Εικ. 5. Ἡ Βαϊοφόρος. Τοιχογραφία τοῦ Ἀγίνου Ἀστεριάδη καὶ τῶν μαθητῶν του στὸν σημερινὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Βησσαρίωνος. 1961.

μικρὴ πισίνα, ἐνῶ οἱ δημοτικὲς ὑπηρεσίες εἶχαν διαμορφώσει ὁμορφα τὸν ὑπόλοιπο χῶρο μὲ ἄφθονες νησίδες πρασίνου.

Λίγα χρόνια μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Δήμου καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, ἀναλήφθηκε προσπάθεια ἀνέγερσης νέου ναοῦ. Ἔγιναν τὰ σχέδιά του μὲ ὑπόδειξη τῶν τεχνικῶν τοῦ Δήμου, τὰ ὁποῖα καὶ ὑλοποιήθηκαν μόλις τὸ 1955, χάριη στὴν ἐνθερμη οἰκονομικὴ ὑποστήριξη τοῦ τότε ΟΥΗΛ (Ὁργανισμὸς Ὑδρεύσεως Ἡλεκτρισμοῦ Λαρίσης), κοινωφελοῦς ἰδιωτικοῦ ὀργανισμοῦ, προδρομοῦ τῆς σημερινῆς ΔΕΥΑΛ, καὶ τῆ ζωηρῆ ἐπιθυμίας τόσο τοῦ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν προέδρου τοῦ ΟΥΗΛ Κώστα Ταμπασούλη, ὅσο καὶ τοῦ δικηγόρου Γεωργίου Ζιαζιά, προέδρου τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τὴν περίοδο ἐκείνη καὶ ἀκάματου ἱστοριοδίφη τῆς πόλεώς μας μέχρι τὸν θάνατό του¹⁶. Τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ἔγιναν στίς 13 Ὀκτωβρίου 1957 (Εικ. 4). Τὸ 1961 ἀγιογραφηθῆκε μὲ δαπάνη καὶ πάλι τοῦ ΟΥΗΛ ἀπὸ τὸν Λαρισαῖο ζωγρά-

¹⁶ Ζιαζιάς Γεώργ. «Τὸ ναῖδριο τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνα», ἐφ. *Ἐλευθερία*, Λάρισα, φ. τῆς 15.8.1998.

φο Ἀγίνορα Ἀστεριάδη καί τούς μαθητές του μέ θαυμάσιες τοιχογραφίες (Εἰκ. 5), χάρι στίς ὁποῖες ὁ ναός ἔχει καταστεῖ σήμερα ἕνα σημαντικό μνημεῖο νεώτερης τέχνης.

Στίς μέρες μας ὁ ναῖσκος αὐτός κοσμεῖ τήν πλατεία τοῦ Δημοτικοῦ Ὡδείου καί εἶναι σημεῖο ἀναφορᾶς γιά πολλούς συμπολίτες μας. Ἐκκλησιαστικά ἀνήκει ὡς παρεκκλήσιο στή δικαιοδοσία καί τήν ἐνορία τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀχιλλίου. Τελευταία οἱ πολύτιμες τοιχογραφίες του εἶχαν ἀρχίσει νά ἐμφανίζουν σέ ὀρισμένα σημεῖα διαβρώσεις λόγω ὑγρασίας. Πιστεύεται ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι θά δώσουν τή δέουσα προσοχή, δέν θά ἀδρανήσουν καί θά ἀποδώσουν τό μικρό αὐτό κομμοτέχνημα τῆς πόλεώς μας στή μορφή πού τοῦ ἀξίζει.